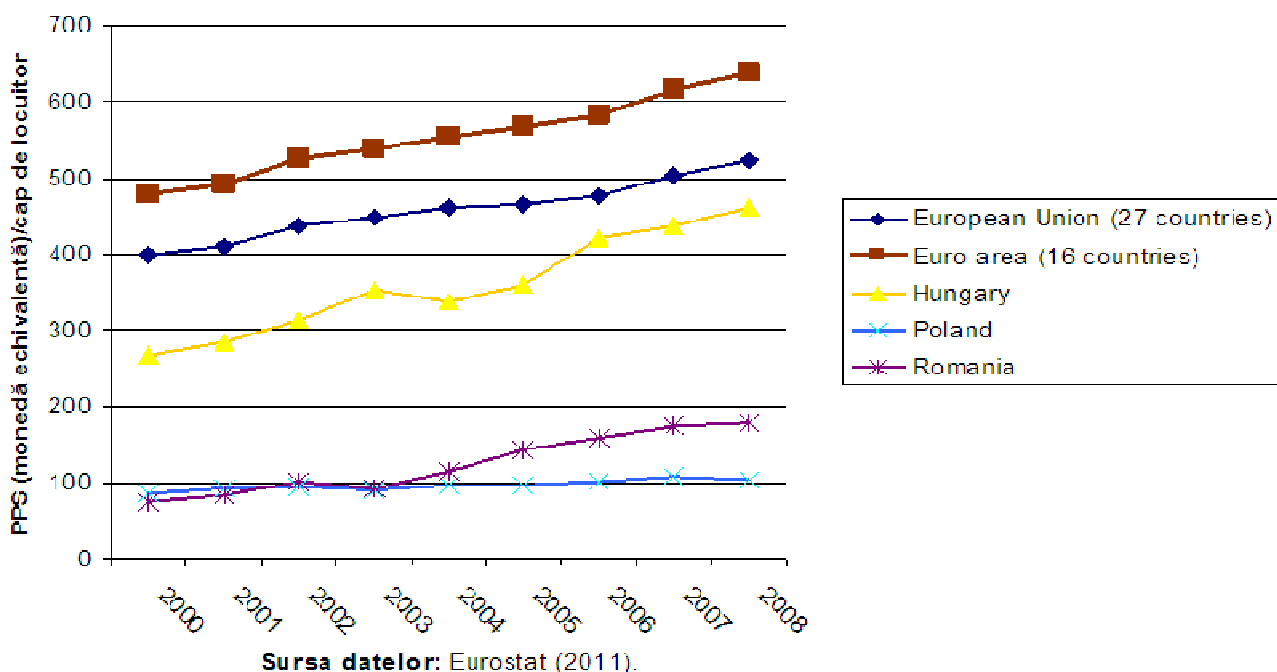

Părinți netrebnici și familii sănătoase. Fața disciplinatoare a politicilor familiale

Unul din zece copii din România trăiesc într-o familie în care nimeni nu are un loc de muncă (Eurostat, 2011). Un sfert dintre copii trăiesc în gospodării cu venituri sub pragul de sărăcie (MMFPS, 2008). Familiile cu trei sau mai mulți copii se situează sub pragul de sărăcie în proporție de 40% (MMFPS, 2008). În ultimii ani, numărul nou-născuților era de aproximativ 220,000 pe an, față de 350,000, cât ar fi necesar pentru a reproduce populația: sporul natural al populației este negativ, -1.6 (INSP, 2011). Deși avem cele mai tinere mame la prima naștere din spațiul UE (23.1 ani în rural și 27.1 ani în urban), rata de fertilitate din România (1.3 copii/femeie) este printre cele mai scăzute (CE, 2011). În 2010, mortalitatea infantilă era de 9.2 la 1,000 nașteri vii, o ameliorare semnificativă față de valoarea de 20 din anul 2000, dar în continuare mult peste media UE-27 de 5 la 1,000 nașteri vii. Cheltuielile cu prestațiile sociale acordate familiilor cu copii (măsurate în monedă echivalentă PPS pe cap de locuitor), deși au crescut în ultimul deceniu, au rămas mult sub media țărilor UE.

Evoluția cheltuielilor cu prestații familiale (în PSS) pe cap de locuitor

În condițiile decretării stării de „austeritate bugetară” și scăderii considerabile a veniturilor populației, ne așteptăm ca accentul discursiv să fie pe funcțiile anti-sărăcie ale prestațiilor familiale, mai precis: (a) prevenirea situațiilor de sărăcie tranzitorie generate de costurile suplimentare ale familiei după nașterea unui copil (prin acordarea alocației pentru nou-născuți, indemnizației pentru creșterea copilului, alocației universale pentru copii, deduceri din venitul imposabil, scutiri de taxe) și (b) ameliorarea situației financiare a familiilor sărace (prin

acordarea „șintită” a unor prestații familiilor cu venituri sub un prag minim). Cu excepția indemnizației pentru [concediul de maternitate](#)¹, plătit din Fondul Unic de Asigurări Sociale de Sănătate, toate celelalte prestații sociale, inclusiv indemnizația pentru creșterea copilului mic, sunt plătite din bugetul de stat, prin fondul alocat Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale. Prestațiile familiale ar trebui să funcționeze deci într-o logică redistributivă, acordând sprijin echitabil familiilor pentru creșterea copiilor lor. Să vedem.

Ipoteza 1: *Deoarece în perioadele de instabilitate economică ratele de fertilitate scad și mai mult, ne așteptăm ca guvernarea să mențină „recompensele” financiare acordate la nașterea unui copil. Mai ales în condițiile în care acest „drept” este oricum rezervat doar primilor patru născuți ai unei mame. Ratele ridicate de mortalitate infantilă solicită, de asemenea, măsuri adiționale de protecție socială și asistență medicală în perioada sarcinii.*

Din iulie 2010, nu se mai acordă din trusoul la naștere, nici alocația pentru nou-născuți în valoare de 230 lei. În aprilie 2011, în mediul rural și în orașe mici (unde riscul mortalității infantile este cel mai ridicat) au fost desființate trei sute de spitale care asigurau supravegherea sarcinii și a nașterii.

Ipoteza 2: *Deoarece indemnizațiile pentru creșterea copilului se acordă din bugetul de stat (nu din fonduri de asigurare), dar cuantumul lor totuși depinde de venitul anterior, ne așteptăm la o scădere a plafonului maxim la care au dreptul părinții aflați în concediu pentru creșterea copilului mic. Reducerea duratei concediului nu pare fezabilă, în condițiile numărului redus de locuri în creșe publice și costul ridicat al serviciilor private.*

În mai 2010, cuantumul indemnizației scade cu 15% și plafonul coboară la 3,400 lei (de 5,6 ori mai mare decât salariul minim brut). În decembrie 2010, indemnizația este restructurată: se calculează drept 75% din venitul asigurat, cu un prag maxim de (a) 3,400 lei pentru părinții care optează să rămână în afara pieței muncii până când copilului împlinește un an SAU (b) 1,200 lei, pentru părinții care vor aștepta a doua zi de naștere a copilului și abia apoi se vor întoarce la muncă. Valoarea minimă se păstrează la 600 lei. În decembrie 2010, ministrul declară că majoritatea părinților vor opta pentru concediul mai scurt (un an sau chiar mai puțin), ceea ce va aduce economii bugetare. Dar, estimările martie 2011 arată că 75% dintre părinți au ales varianta concediului de 2 ani, singura excepție de la această tendință fiind capitala (vezi [Ziarul Financiar, 29 martie 2011](#)). Explicația? *Conform statisticilor MMFPS (2009c) pentru anul 2009, 87.7% din părinții aflați în concediu de creștere a copilului mic erau îndreptățiți să primească doar valoarea minimă a prestației, de 600 lei. Doar 5% se calificau pentru indemnizații mai mari de 1,200 lei.* Chiar dacă noua lege se aplică doar pentru nașterile din 2011, distribuția părinților în funcție de venit este probabil foarte asemănătoare. Deși există „opțiunea” întoarcerii la locul de muncă în cursul primului an de concediu (contra unui „stimulent” financiar), aceasta rămâne implauzibilă datorită numărului foarte mic de locuri disponibile în creșele publice și prețurilor prohibitive practicate de cele private (acordarea unor “tichete de creșă” este la discreția patronilor și nu poate rezolva problema).

Ipoteza 3: *Datorită scăderii veniturilor populației, ne așteptăm ca numărul familiilor eligibile la prestații bazate pe testarea mijloacelor (șintite către cei săraci) să crească.*

Pragul de eligibilitate pentru alocația complementară pentru familiile nevoiașe cu copii și alocația de susținere pentru familia monoparentală scade cu 100 lei: de la 470 lei în 2009 (echivalentul salariului minim net pe economie) la 370 lei în 2010. Cuantumul prestației se diferențiază în funcție de veniturile familiei, scăzând cu cca 10 lei pentru familiile cu venituri între 270-370 lei/membru de familie și crescând într-o oarecare măsură pentru cele cu venituri sub 270 lei. Eligibilitatea se îngustează și funcția preventivă este practic eliminată.

Ipoteza 4: Ținând cont că două din zece femei ocupate au statutul de „lucrător familial neremunerat” (diferit de „casnică”!) – vezi *Anuarul Statistic al României, 2010*, ceea ce nu le conferă dreptul la nici un fel de prestație „contributivă” (maternitate sau indemnizație pentru creșterea copilului), iar unul din zece copii trăiesc în familii în care nimeni nu are un loc de muncă, ne așteptăm la introducerea unor măsuri de protecție socială în sprijinul acestor familii.

Problema nu a constituit o prioritate pe agenda politică.

Ipoteza 5: În perioadele de criză economică, ne așteptăm la prevalarea funcției anti-sărăcie a prestațiilor sociale, prin urmare familiile cu venituri scăzute ar trebui să beneficieze de prestații mai mari, iar cele cu venituri mai ridicate de prestații mai mici.

MICROSIMULARE 1:					
Veniturile unei familii nucleare cu doi copii: unul sub 2 ani și al doilea de 5 ani.					
<i>Cifrele reprezintă valori în lei</i>	Venit tatăl	Indemnizație mama	Venit alocații pt. copii	Venit total	% venit din prestații familiale
1. Tatăl angajat pe salariul minim pe economie, mama NU a fost angajată	550	0	302	852	35%
2. Tatăl angajat pe salariul minim, mama în concediu de creștere a copilului (pt. salar minim)	542	600	242	1,384	60%
3. Tatăl angajat pe salariu mediu, mama în concediu de creștere a copilului (pt. salar mediu)	1,397	1,016	242	2,655	47%

Sursa datelor: MMFPS, 2011. Calcule proprii. **Notă:** La stabilirea salariului net al tatălui am luat în considerare deducerea de bază aplicabilă pentru trei persoane aflate în întreținere în primul caz și două persoane (doar copiii) în cazurile 2 și 3. Prima situație poate fi controversată: ținând cont că valoarea indemnizației pentru creșterea copilului este mai mare decât salariul minim net, unii tați vor prefera să intre în concediu pentru creșterea copilului și, eventual, să compenseze veniturile familiei prin munci ocazionale. Asemenea situații se regăsesc frecvent în mediul rural (MMFP, 2008b.).

MICROSIMULARE:					
Veniturile unei familii nucleare cu doi copii: de 5 ani și 7 ani.					
<i>Cifrele reprezintă valori în lei</i>	Venit tatăl	Venit mama	Venit alocații pt. copii	Venit total	% venit din prestații familiale
1. Tatăl angajat cu salariul minim pe economie, mama nu este angajată	550	0	144	694	20.7%
2. Tatăl și mama angajați pe salariul minim	526	526	134	1,186	11.3%
3. Tatăl și mama angajați pe salariul mediu	1,389	1,389	84	1,862	2.9%

Sursa datelor: MMFPS, 2011. Calcule proprii. **Notă:** La calcularea salariilor nete am luat în considerare câte un copil aflat în întreținerea fiecărui părinte. Prestații pentru copii: 42 lei alocația universală, 60 lei alocația de susținere (fosta alocație complementară) pentru cazul 1 și 50 lei pt. cazul 2.

Microsimulările arată că, în perioada concediului de creștere a copilului, părinții care au lucrat pentru salariul mediu pe economie primesc prestații sociale de *două ori mai mari* decât părinții care au lucrat doar pentru salariul minim, *indiferent de veniturile familiei*. După revenirea la locul de muncă, diferența dintre prestațiile sociale pe care le primesc părinții cu venitul minim și cei cu venitul mediu este de *50 lei pe lună*, în cazul în care au doi copii. Părinții care nu sunt angajați au dreptul să aplice pentru ajutor social în baza legii venitulului minim garantat. Pentru o familie compusă din patru persoane, *suma maximă pe care o pot primi (alocații + ajutor social) este de 390 lei/lună, indiferent de vârsta copiilor*. Strategia de reformă a asistenței sociale ([MMFPS, 2011](#)) prevede eliminarea alocației de susținere și comasarea cu acordarea venitulului minim garantat, într-un „ajutor pentru inserție socială”, sub deviza „raționalizării” prestațiilor sociale (vezi [pag.17](#)).

Familialism elitist și disciplinarea fertilității

Discursul familialist s-a revigorat în Europa, dar diferă măsura în care statul, prin politici redistributive și servicii sociale, contribuie la creșterea copiilor. Preluând distincția lui Leitner (2003) între familialism implicit și explicit, Polakowski și Szelewa (2008), apoi Szikra and Tomka (2009) trasează profilul de „familialism” al țărilor din Europa Centrală și de Est: în Polonia avem un *familialism implicit*: discurs puternic pro-familie și pronatalist, dar prestații scăzute și servicii cu un grad de acoperire redus; sarcina creșterii copiilor revine în mare parte familiei; în Cehia, *familialism explicit*: discurs puternic pro-familie, prestații generoase și servicii dezvoltate; în Ungaria, *familialism opțional*: discurs puternic pro-familie și mai ales pro-maternitate, prestații generoase dar legate de statutul de mamă, servicii mai puțin dezvoltate și utilizarea lor opțională.

România nu a fost inclusă în studiul lor, dar profilul se conturează destul de clar. Copiii din familii sărace sunt văzuți mai degrabă drept “probleme” ce necesită “soluții”, decât ca “resurse” ce merită “investiții sociale” (Lister, 2005; Lewis, 2006; Popescu, 2006). Aderarea greoaie la

UE, când rapoartele critice ale Comisiei Europene inculpau situația deplorabilă a copiilor instituționalizați și mai ales a „copiilor străzii”, a întărit această optică. Au fost înființate instituții noi de asistență socială, prestațiile sociale au fost regândite, dar resursele alocate au rămas insuficiente pentru a adresa în mod real problemele. „Soluția” a fost disciplinarea fertilității în rândul categoriilor sociale caracterizate printr-un “deficit” de resurse economice și “resurse umane” cu valoare de piață, mai ales a fertilității în rândul “țiganilor”, definită în cadrele tipice ale discursului conservator-moralizator de „cultură a sărăciei” și „underclass”, cu toată artileria de mesaje etno-naționaliste și fobii demografice apocaliptice. Politicile familiale au adoptat un *familialism elitist*, însoțit de delegitimarea revendicărilor familiilor sărace cu copii, mai ales a celor cu mulți copii. Părinții care eșuează în comodificarea muncii lor pe piață și în limitarea fertilității la trei copii sunt blamați la unison, desemnați ca părinți „netrebnici” și „iresponsabili”. Iar „familiile sănătoase” devin o unealtă discursivă volatilă, cu un înțeles diferit pentru conservatorismul ortodox și neoliberalismul „flexicurității”, reiterând eugenismul social al perioadei interbelice și accentuând pericolele la care sunt oricum expuși copiii care se mai nasc în România.

Referințe:

- Institutul Național de Sănătate Publică (2011): [Raportul Stării de Sănătate în România 2010](#). București: INSP.
- European Commission (2011): [Fertility Statistics](#) (May 2011).
- Eurostat (2011). [Statistical data for the European Commission](#) (May 2011).
- Leitner, Sigrid (2003). Varieties of Familialism. The caring function of the family in comparative perspective, *European Societies*, 5(4): 353-375.
- Lewis, J. (ed.) (2006). *Children, Changing Families and Welfare States*. Chentelham: Edward Elgar.
- Lister, R. (2004). The Third Way's Social Investment State. In Lewis, J. and Surrender, R. (eds.) *Welfare State Change. Towards a Third Way?* Oxford: Oxford Univ. Press, pp. 157-182.
- Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2008). [Raport strategic privind protecția socială și incluziunea socială 2008-2010](#). București.
- Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2009a). *Studiu de impact asupra măsurilor promovate prin OUG 105/2003 privind alocația familială complementară și alocația de sprijin pentru familia monoparentală în perioada 2006-2008*, București.
- Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2009b). *Studiu de impact asupra măsurilor promovate prin OUG 148/2005 privind susținerea familiei în vederea creșterii copilului în perioada 2006-2009*, București.
- Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2009c). *Analiza statistică a datelor privind acordarea indemnizației pentru creșterea copilului în funcție de veniturile beneficiarilor în trimestrul I al 2009*. București.
- Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2010). *Evoluții în domeniul asistenței sociale în anul 2010*. București, Septembrie 2010.
- Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2011). [Strategia națională de reformă în domeniul asistenței sociale 2011-2013](#). București, Martie 2011.
- Polakowski, M. and Szelewa, D. (2008). Who Cares? Patterns of Care in Central and Eastern Europe, *Journal of European Social Policy*, 18(1): 115-131.

- Popescu, L. (2006). Child Care, Family and State in Post-Socialist Romania. In Mesner, M. and Wolfgruber, G. (Eds). *Politics of Reproduction at the Turn of the 21th Century; the Cases of Finland, Portugal, Romania, Russia, Austria, and the US*, Innsbruck: StudienVerlag, pp. 109-127.
- Szikra, D. and Tomka, B. (2009): Social policy in East Central Europe: Major trends in the 20th century. In Cerami, A., Vanhuysee, P. *Post-Communist Welfare Pathways: Theorizing Social Policy Transformations in CEE*, Basinstoke, Palgrave Macmillan.

---

¹ Concediul de maternitate obligatoriu, plătit din contribuțiile angajatului (în prezent, 0.85% din fondul de salarii), a constituit inițial o măsură de protecție socială a femeilor angajate în sectorul industrial, care pierdeau orice venit propriu absentând de la muncă în perioada perinatală. La presiunea mișcărilor feministe, se introduc în legislația muncii protejează femeile însărcinate și mamele care alăptează, Indemnizația de maternitate este o formă de înlocuire a salariului și se acordă de regulă doar pentru o perioadă de 2-3 luni (în RO, 126 de zile, cu o rată de înlocuire de 85% din venitul asigurat).